

av nutiden, 2000-talet, utan tycks anse att släktskapet med 1840–1870-talets understödsrationalitet är tydligt nog. Någon undersökning av släktskapet på kommunal nivå görs inte, vilket är synd. Det hade varit intressant med en undersökning mellan nutidens Göteborg och 1840–1870-talens.

Avgränsningen till i huvudsak 2000-talet är enligt min uppfattning väl snävt. Davidsson nämner 1990-talet kort men kunde ha behandlat det utförligare. Decenniet är viktigt för nyliberalismens genombrott på det socialpolitiska området. Davidsson skulle ha vunnit på att mer ingående ha behandlat den ekonomiska krisen alldeles i början av 1990-talet. De kraftigt ökade utgifterna för socialförsäkringarna som följde öppnade för nyliberala lösningar på detta utgiftsområde. Det är först med ingången av 1990-talet som den nyliberala diskursen om det offentliga understödet vann terräng på bred front bland i stort sett samtliga riksdagspartier och i den offentliga svenska debatten, i analogi med riksdagsdebatten 1869 om de ökade kostnaderna för fattigvården som föranledde riksdagen att ompröva tidigare fattigvårdsförordningar. Trots de invändningar som finns här mot hur avhandlingen är genomförd så är Davidssons undersökning av understödets rationalitet mellan de två valda tidsperioderna lovvärd och spännande att ta del av.

Stockholms universitet

SVEN HELLROTH

Gustaf Cederschiöld, *Briefe an Hugo Gering und Eugen Mogk* (utg. Hans Fix och Birgit Hoffmann), *Linguistica Septentrionalia* vol. 8 (Saarbrücken: AQ-Verlag 2016). 630 s.

Gustaf Cederschiöld (1849–1928) var professor i nordiska språk i Göteborg, medlem i redaktionen för svenska akademiens ordbok och i ett svenskt vetenskapligt sammanhang mest känd för sin bok *Om svenskan som skriftspråk* från 1897. Innan han tillträdde professuren i Göteborg 1892 var Cederschiöld under nästan tio år föreståndare för elementarläroverket för flickor i samma stad. Han stod med andra ord med ett ben i akademien och ett i skolvärlden, vilket inte minst illustreras av att han 1888 gav ut *Svensk läsebok* för användning i läroverk och flickskolor. *Svensk läsebok* kom ut i tio upplagor fram till år 1925.

I Tyskland är Cederschiöld dock främst känd som en av initiativtagarna till serien *Altnordische Saga-Bibliothek* tillsammans med de tyska germanisterna Hugo Gering (Kiel) och Eugen Mogk (Leipzig). *Altnordische Saga-Bibliothek* var en kommenterad, vetenskaplig utgåva av till tyska översatta

islänningasagor som gavs ut i 18 band mellan 1892 och 1929. Redaktörer för de två sista banden var Mogk, Finnur Jónsson och Emil Olson efter att Gering och Cederschiöld avlidit 1925 respektive 1928.

Cederschiöld spelade alltså en viktig roll för tillgängliggörandet av den isländska sagoskatten i Tyskland och därmed även för etablerandet av det tyska studiet av Norden i allmänhet och av det fornnordiska kulturarvet i synnerhet. Samtidigt utvecklade de tre redaktörerna en nära professionell relation. Cederschiöld och Gering förband därutöver en lång vänskap. De hade lärt känna varandra 1877 i Lund när de båda var i början av sina vetenskapliga karriärer och de inledde samma år en brevväxling som varade fram till Gerings död 1925. Mogk och Cederschiöld började brevväxla 1891 i samband med planerna för *Altnordische Saga-Bibliothek* och denna brevväxling upphörde vid Cederschiölds död 1928.

Cederschiölds brev till Gering och Mogk finns nu utgivna av Hans Fix och Birgit Hoffmann, båda verksamma vid universitetet i Greifswald. Det är en diger samling där den överväldigande majoriteten utgörs av brev till Hugo Gering, totalt 411 stycken. Brev till Eugen Mogk är relativt få, totalt 39 stycken. Boken innehåller även en inledning som sätter in breven i det vetenskapliga sammanhang de skrevs. Här finns även en redogörelse för de arkiv varifrån Cederschiölds brev hämtats samt en beskrivning av de redaktionella och språkliga principer som använts vid redigeringen. Brevens är huvudsakligen på svenska medan övriga texter i boken är på tyska.

Det är ett digert arbete som Fix och Hoffmann har lagt ned på Cederschiölds brev och resultatet är en användbar bok. Frågan är bara vem som kan tänkas vilja använda den och för vad. I sitt förord framhåller Hans Fix att breven, förutom deras betydelse för den nordiska filologins historia, ger en inblick i den svenska universitetshistorien, då man här på nära håll kan följa hur en akademisk karriär under förra sekelskiftet kunde se ut (s. ix). Efter en läsning av Cederschiölds brev till Gering är det bara att hålla med om detta, och den långa tidsrymden förstärker detta argument. Cederschiöld var bara 28 år när det första brevet skrevs och 76 år när Mogk dog 1925. Det är verkligen ett helt vetenskapligt värv, om inte ett helt liv, däremellan. Det faktum att de båda var såväl vänner som kolleger gör att såväl vetenskapligt som privat blandas i breven. Samtidigt som han dryftar frågor som rör redaktionen av fornnordiska sagor skriver Cederschiöld om sina familjeförhållanden, om sin ekonomi och ibland även om storpolitiken. I de brev som är skrivna under första världskriget uttrycker han ofta en förhoppning om att kriget snart ska ta slut och att Europas stormakter ska ingå en fred "som icke såsom freden 1871 innebär fröet till nya krig och tvingar Europa att öda sina krafter på ständiga rustningar" (brev 300 till Hugo Gering 5/10 1914, s. 378). Brevsamlingen är självfallet intressant för den som forskar om svensk-tyska

kontakter på vetenskapens och kulturens område och även den utbildningshistoriskt intresserade kan ha glädje av den eftersom Cederschiöld då och då ger insyn i sin verksamhet som läroverksföreståndare i Göteborg.

Detta är med andra ord ett gediget arbete och en källa som säkert kommer att finna sina användare, även bland svenska historiker. Det höga priset gör dock att boken nog främst kommer att användas på bibliotek, då nästan 1 000 kronor lär vara i högsta laget för alla utom den som forskar uteslutande om Cederschiöld, Gering eller Mogk.

Uppsala universitet

ANDREAS ÅKERLUND

Artur Szulc, *I skuggan av Auschwitz: Förintelsen, 1939–45* (Lund: Historiska Media 2015). 256 s.

Frågan om den polska antisemitismens historia under andra världskriget har aktualiserats av Polens nuvarande regering som kom till makten hösten 2015 under ledning av partiet Lag och rättvisa (PiS). Under våren 2016 visades den polska regissören Pawel Pawlikowskis film *Ida* (som vunnit en Oscar det föregående året för bästa utländska film) med ett budskap om att polacker inte förföljde utan hjälpte judar. Den amerikansk-polske historikern Jan Tomas Gross hotades med att fråntas den hedersutmärkelse han mottagit för sin forskning om bland annat massakern i byn Jedwabne i början av juli 1941. Under en minnesceremoni i byn i juli 2016 tillkännagav den av regeringen utnämnda chefen för det "Nationella institutet för hågkomst" (IPN) Jaroslav Szarek att tyskar bar ansvaret för massakern, trots att IPN tidigare slagit fast att förövarna var polacker.

Året före dessa utspel publicerades Artur Szulcs *I skuggan av Auschwitz: Förintelsen, 1939–45*. Boken är en välskriven och lättillgänglig genomgång av Förintelsens historia på de territorier som innan andra världskrigets utbrott hörde till Polen, inklusive den tidigare Fria staden Danzig. Szulc leder läsaren med säker hand genom en uppsjö av vittnesmål och tidigare forskning på området. När Szulc är som bäst erbjuder hans nedslag i Förintelsens topografi ett slags lokala närbilder av det nazistiska folkmordet. Förtrycket av icke-judiska polacker framstår som en tragedi i sin egen rätt och som den bakgrund mot vilken det extrema förintelseprojektet blir än mer tydligt. Överlag har Szulc gjort ett imponerande arbete med att väva samman ett narrativ av vittnesmål och forskning. Han har den nödvändiga distansen till lokala historier och enskilda levnadsöden för att göra detta på ett informativt och upplysande vis.